

Received: November 10, 2021; Revised: December 15, 2021; Accepted: December 25, 2021;
วันรับบทความ: 10 พฤศจิกายน 2564; วันแก้ไขบทความ: 15 ธันวาคม 2564; วันตอบรับบทความ: 25 ธันวาคม 2564;

ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น IMPORTANCE OF BUDDHISM AND PRESERVATION OF LOCAL HISTORY

พระครูสารกิจประยุต¹

พระปลัดพนมภรณ์ ฐานิสโร²

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Prakru Sarakijprayuth¹

Prapalad Panomporn Thanissaro²

¹ Mahachulalongkorn Buddhist University, Mahasarakham Religious College

² Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus
Corresponding Author E-mail: kab25000@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในท้องถิ่นและเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมายาวนาน จึงจำเป็นจึงมีความจำเป็น ที่จะต้องอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นกระบวนการในแนวทางใหม่ที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชาตินิยม นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายที่สำคัญจะ “คืนประวัติศาสตร์” ให้แก่ประชาชน เพื่อให้รับรู้และตระหนักถึงสภาพของตนเองในประวัติศาสตร์โดยรวมอีกด้วย การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบใหม่นั้น มุ่งศึกษากิจกรรมหรือประสบการณ์ทุก ๆ ด้านของสังคมใน “ท้องถิ่น” หนึ่ง ๆ โดยเน้นให้ความสำคัญที่ตัวประชาชนทุกระดับในฐานะผู้สร้างและเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ร่วมกัน ทั้งนี้โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงความเป็นมาของชีวิตของประชาชนได้อย่างรอบด้านและลึกซึ้ง ความรู้เหล่านี้จะช่วยฟื้นฟูสำนึกประวัติศาสตร์ในชุมชนขึ้นมาใหม่หลังจากที่ถูกระเบิดการพัฒนาในแนวทางเก่าทำลายให้ลึบเลือนหรือขาดความมั่นใจมานาน ให้กลับคืนมาด้วยความเชื่อมั่นในตนเองและมีศักยภาพที่จะนำเอาภูมิปัญญาต่าง ๆ ของบรรพบุรุษมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันปัจจุบันได้มากขึ้น และอีกอย่างหนึ่ง

ความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ดังกล่าว ยังเป็นพลังที่เข้มแข็ง ช่วยให้คนในท้องถิ่นต่าง ๆ สามารถฟื้นฟูให้แก่สถาบันศาสนาและวัฒนธรรมที่จะเพิ่มพลังให้แก่ชาวบ้านในการที่จะสามารถเลือกแนวทางการดำเนินชีวิตที่เป็นของเขาเองได้หลายทาง มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์มีทางเลือกอันเหมาะสมสำหรับตัวเองมากขึ้น

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา; การอนุรักษ์; ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น;

Abstract

The objective of the academic article is to demonstrate the importance of Buddhism and the preservation of local history. As Buddhism was the spiritual center of the local people and had been part of the local history for a long time. Therefore, it was necessary to preserve the history as a process in a new way that was not the local nationalist history. In addition, the purpose of historical preservation was also to 'restore' the history to the people in order to have them perceive and recognize their status in the whole history. The new-style study of local history was aimed at the study of social activities or experiences in a locality, including local people at all levels as a creator and an owner of the history. According to the study, the people were given an opportunity to participate in the study process with the purpose to create the knowledge base from the local history. The study of local history made people understand and recognize the background of people's life in a locality. The knowledge would restore the people's awareness of history in the community after it was deteriorated and forgotten by the old wave of development. The people's self-confidence, absent for a long time, would also be recovered until they were more potential to apply their ancestor's wisdom to their daily life. On the other hand, their comprehension of local history remained a strong power to assist the people in localities to rehabilitate religious and cultural institutions, to empower the villagers capable to choose their own life, and to encourage the people with dignity of human beings to choose more appropriate choices for themselves.

Keywords: Buddhism; Preservation; Local History;

บทนำ

พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นกระบวนการทางความรู้ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตอันผูกพันกับธรรมชาติความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผู้มีพระคุณความสามัคคีในชุมชน เพราะพระพุทธศาสนาเป็นความเชื่อและศรัทธาอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะ ตลอดจนทักษะความรู้ต่าง ๆ ที่ได้คิดค้นเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้নারี نرمย์และสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติซึ่งถือเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิตประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความเข้มแข็งในความเป็นตัวตนของตนเอง

มีนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความคำว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไว้หลายความหมายด้วยกัน ได้แก่

สุเทพ สุนทรภัสส์ (2522) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นเรื่องศึกษาเกี่ยวกับหมู่บ้านเพียงแห่งเดียว เมืองขนาดเล็กหรือขนาดกลางหรือไม่ก็เป็นอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ใหญ่เกินกว่าจังหวัดหรือมณฑลหน่วยของการศึกษาท้องถิ่นอาจจะเป็นหมู่บ้านหนึ่งหรือหลาย ๆ หมู่บ้านที่มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือเมืองขนาดเล็กหรือไม่ก็อาจเป็นแคว้น ภาค หรือมณฑล ที่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นนั้นต่างก็มีความสำนึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมสังคมและการเมือง

ธิดา สาระยา (2529: 10 - 11) กล่าวถึง ความหมายประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่า เป็นการลงไปศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคมท้องถิ่นที่มีมวลชนเป็นตัวเคลื่อนไหว คือ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรืออีกนัยหนึ่ง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่เน้นมวลชนเป็นประวัติศาสตร์ที่คนภายในท้องถิ่นเชื่อว่าเป็นจริงซึ่งในที่นี้จะใช้คำว่าประวัติศาสตร์จากภายใน (History from the inside) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตและมี dynamic เสมอประวัติศาสตร์จากภายในมิได้คาดหมายหาข้อเท็จจริงจากข้อมูล แต่เป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกเชื่อว่าเป็นเช่นนั้น ประวัติศาสตร์แบบนี้จึงเกิดจากแรงสะท้อนทางความคิดของคนในสังคม ซึ่งปรากฏในรูปของตำนาน นิทานพื้นบ้าน เรื่องปรัมปรามาแล้วแต่อดีตและโดยการสัมภาษณ์ สืบสวนในปัจจุบัน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2530) กล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นอันเป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่รวมกันและมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคมระบบความเชื่อ พิธีกรรมและการเมือง การปกครอง จนกล่าวได้ว่าทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีอะไรหลาย ๆ อย่างร่วมกันและคล้ายคลึงกันจนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกัน การศึกษาเช่นนี้เน้นอดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ได้อย่างไร เช่น ท้องถิ่นนั้นมีสภาพแวดล้อมอย่างไร ตั้งอยู่ตำแหน่งไหนภายในเขตอำเภอใด จังหวัดไหนและภูมิภาคใดมีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่แสดงความเป็นมาทางวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง บรรดากลุ่มชนที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนที่สืบมาจนปัจจุบันเป็นพวกไหน อยู่ในท้องถิ่นมา

แต่ดั้งเดิมหรือเคลื่อนย้ายมาจากที่อื่นเมื่อเข้ามาอยู่ในท้องถิ่นเดียวกันแล้ว มีความขัดแย้งหรือมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างใดเกิดขึ้น

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2545) กล่าวว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การหาพื้นที่ถิ่นของชุมชนที่อยู่นอกรัฐชาติเพราะรัฐชาติพยายามทำให้เราอยู่ภายใต้กรอบที่เขากำหนดให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการศึกษาที่อยากรู้ว่าผู้คนในชาติอื่นอยู่ในพื้นที่รัฐชาติทั้งหมดหรือพื้นที่อื่นที่เขาสร้างได้เองบ้าง โดยการแสวงหาผ่านการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ว่าในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาผู้คนที่หลากหลายในสังคมไทยเขายืนอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่ของรัฐชาติตรงไหนบ้าง มีบางพื้นที่ที่อยู่นอกรัฐชาติพื้นที่เหล่านี้คือพื้นที่ ของความเป็นคน เพราะพื้นที่ของรัฐชาติคือพื้นที่ของการเป็นประชากร ทุกคนไม่อยากเป็นราษฎรธรรมดา อยากมีอะไรที่มีความเป็นมนุษย์เล็ดรอดออกมาได้บ้างเป็นคำถามหนึ่งที่เราอยากเรียนรู้ประวัติศาสตร์จะช่วยให้เรารู้ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ประวัติศาสตร์ของการอยู่เป็นผู้คนเป็นอย่างไร

จากความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์จะเห็นได้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังไม่สามารถสรุปเป็นมาตรฐานให้เข้าใจในแนวเดียวกันได้ แต่พอสรุปได้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาพัฒนาการของสังคมมวลชนในระดับท้องถิ่นซึ่งอาจเป็นชนบทหรือเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นโดยแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาเกิดขึ้นในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ได้อย่างไร

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมที่เก่าแก่สืบทอดกันมานานนับพันปี โดยบรรพบุรุษของเราได้นำความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ถ้ายทอดให้คนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลสมัย เพื่อนำความรู้นั้น ๆ มาใช้ในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยความรู้ความสามารถเหล่านี้จะรวมเรียกว่า “ภูมิปัญญา” ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Wisdom” ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมสามารถใช้ในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ และเมื่อผ่านการสั่งสมเป็นระยะเวลาช้านานก็กลายเป็น “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น”

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือประวัติศาสตร์สังคมที่แสดงให้เห็นความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่นเดียวกันที่อาจมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ก็ได้ แต่เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ตั้งแต่ 2-3 ชั่วโมงคนสืบลงไป ก็จะเกิดสำนึกร่วมขึ้นเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน มีจารีตขนบประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และกติกาในทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน โดยมีพื้นฐานทางความเชื่อและศีลธรรมเดียวกัน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่นจากประสบการณ์และความเชื่อ กลายเป็นความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นความรู้ที่สอดคล้องตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไทยว่า คือ ความรู้ความสามารถ วิธีการที่คนไทยได้ค้นคว้ารวบรวมและจัดเก็บเป็นความรู้ ถ่ายทอดปรับปรุงจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่อีกรุ่นหนึ่งจนเกิดผลผลิตที่ดี งดงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิต (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2545: 21)

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเริ่มต้นจากรากเหง้าจากภูมิปัญญาของคนในถิ่นนั้น ๆ ดังที่ เสรีพงศ์พิศ (2536: 146) กล่าวถึงว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นรากฐานของความรู้ของชาวบ้านหรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างร่วมสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ชาวบ้าน ความเหมือนกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ เป็นองค์ความรู้และเทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจซึ่งได้รับการถ่ายทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความต่างกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้และความสามารถโดยส่วนรวม เป็นที่ยอมรับในระดับชาติ ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้และความสามารถระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ย่อมมีความสัมพันธ์กันเพราะภูมิปัญญาท้องถิ่น

นั่นถือว่าเป็นรากฐานหลักแห่งภูมิปัญญาไทย โดยเกิดจากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะสืบทอดพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง

ดาร์เรตัน เมตตาริกานนท์ (2548) ได้อธิบายความหมาย ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่มเติมอีกว่า คือ กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่เน้นมวลชน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ที่ไม่มีอำนาจเป็นทางการไม่มีโอกาสรับการศึกษาแผนใหม่มากนัก ความเป็นมวลชนบ่งบอกถึงภาวะที่กลุ่มคนในสังคมมีความด้อยทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษาและอำนาจทางการเมืองเศรษฐกิจมวลชน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้มองเห็นความเคลื่อนไหวของสังคมเป็นพลังผลักดันประวัติศาสตร์มวลชนในสังคมจึงเป็นพลังส่วนใหญ่ที่จะผลักดันประวัติศาสตร์ให้เคลื่อนอยู่ โดยสรุปแล้วประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในความหมายของดาร์เรตันก็คือการศึกษาสังคมมวลชนในท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันโดยมองผ่านข้อมูลหลักฐานของท้องถิ่นเป็นหลักเป็นการมองท้องถิ่นจากเบื้องล่าง ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้จะช่วยให้ภาพของสังคมในระดับจุลภาคชัดเจนยิ่งขึ้น และในที่สุดจะช่วยสร้างภาพรวมแห่งอดีตของสังคมทั้งหมดได้ดังนั้นวิธีการศึกษาจึงมักจะเป็นแบบสหวิทยาการ (สุนทรชัย ชอบยศ, 2562: 119)

ศรีศักร วัลลิโภดม (2533: 186) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นอันเป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบความเชื่อ พิธีกรรมและการเมืองการปกครอง จนกล่าวได้ว่าทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีอะไรหลาย ๆ อย่างร่วมกัน และคล้ายคลึงกันจนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกันการศึกษาเช่นนี้เน้นอดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ได้อย่างไร เช่น ท้องถิ่นนั้นมีสภาพ แวดล้อมอย่างไร ตั้งอยู่ตำแหน่งไหนภายในเขตอำเภอใด จังหวัดไหน และภูมิภาคใด มีหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่แสดงความเป็นมาทางวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง บรรดากลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันเป็น ชุมชนที่สืบมาจนปัจจุบันเป็นพวกไหน อยู่ในท้องถิ่นมาแต่ดั้งเดิมหรือเคลื่อนย้ายมาจากที่อื่น เมื่อเข้ามาอยู่ในท้องถิ่นเดียวกันแล้ว มีความขัดแย้งหรือมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างใดเกิดขึ้น นอกจากนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม (2557: 15) ยังอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ ประวัติศาสตร์สังคมที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่นเดียวกันที่อาจมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ก็ได้ นอกจากนี้ประวัติศาสตร์

ท้องถิ่นคือการศึกษาผู้คนกับพื้นที่ หากมีการศึกษาพื้นที่หรือสถานที่ของท้องถิ่นในรูปของประวัติศาสตร์สังคมท้องถิ่น จะทำให้ท้องถิ่นที่เคยถูกแย่งชิงทรัพยากรและถูกกลืนโดยลัทธิที่อยู่ในรูปแบบของจารีตท้องถิ่นมีพลังที่จะต่อต้านการแย่งชิงที่อยู่ดิถีธรรมได้ประเด็นที่ ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวมานี้ช่วยชี้ให้เห็นหรือยืนยันถึงความชอบธรรมของพลังในการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปพร้อมกับการพัฒนาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการพิจารณาเรื่อง สิทธิที่ดินทำกิน การย้ายถิ่นฐาน การต่อรองกับอำนาจรัฐและทุน

ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ในปัจจุบันบริบทต่าง ๆ ในสังคมไทยไม่ได้มีลักษณะเช่นเดิมอีกแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนท้องถิ่นชนบท ในช่วงประมาณ 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง และสภาพแวดล้อมอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ในลักษณะเป็นการทำลายต่อวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมที่ไม่อาจจะต้านทานได้ เหตุนี้ “การคุกคาม” สมัยใหม่จึงมาในรูปแบบของทุนนิยมที่รุกกรายเข้ามาครอบงำผ่าน “ศูนย์กลาง” เกือบทุกด้านขณะเดียวกันท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ต้องพึ่งพาศูนย์กลางเป็นอย่างมาก ในโครงสร้างเช่นนี้จึงทำให้ “ชาติไทย” อ่อนแออันมาผลต่อ ความมั่นคงของชาติโดยรวมและกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤต จึงถึงเวลาที่ต้องร่วมกัน “ต่อสู้” กับภัยดังกล่าวโดยการหันมาสำรวจตัวเราเองเพื่อรวมพลังความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างรีบด่วน ทั้งนี้ก็เพื่อเรียนรู้เข้าใจรากเหง้าของสังคมอย่างถ่องแท้เพื่อเป็น “เกราะ” และเป็นเครื่องมือในการปรับตัวเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (ยงยุทธ ชูแว่น, 2553: 170 - 171)

ปัญหาดังกล่าว พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น และเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นจะต้องมีการจัดการเรียนรู้ เรื่องใกล้ตัวในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชนและองค์กรของรัฐ ได้ร่วมกันจัดการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ประชาชนได้ตระหนักรับรู้ถึงคุณค่าชุมชนของตนเอง ว่ายังมีเรื่องราวดี ๆ ที่เป็นพลังปัญญา โดยมีภูมิปัญญาในชุมชนเป็นต้นแบบตัวอย่างที่ดี ได้ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ได้สืบสานความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจนรอบด้าน โดยที่ประชาชนในชุมชน เข้ามามีส่วนในกระบวนการสร้างความทรงจำร่วมที่

จำเป็นต้องฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสาน และปรับปรุงแก้ไขให้ประชาชนได้ศึกษาความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยคนในชุมชนเป็นผู้จัดการเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้ทุกคนมีการรับรู้คุณค่าของตนเองเช่น มีความรับผิดชอบ ใฝ่เรียนรู้ ภูมิใจ และรักในท้องถิ่นตนเองจะนำไปสู่การรักษาดีและประเทศไทย โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนามีส่วนความสำคัญในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นที่รวมกันของคนในชุมชน การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น เกิดการร่วมคิด ร่วมพัฒนา ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ทำให้เป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็ง (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 6) โดยการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น จะเป็นการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม ย่อมก่อให้เกิดการเรียนรู้การแก้ปัญหาและสร้างความเจริญให้กับชุมชน หรือหมู่บ้านของตนเป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลเพราะในกระบวนการมีส่วนร่วม ย่อมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้ และข้อคิดเห็นระหว่างกันเป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่น และความรับผิดชอบต่อสังคมที่เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น

บทสรุป

พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในท้องถิ่นได้รับการยอมรับการดำรงไว้ซึ่งหลักศาสนาที่แท้จริงและเป็นวัดที่ มุ่งเน้นการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นและชุมชน จึงจะต้องทำหน้าที่สื่อสารและเป็นตัวกลางสำคัญที่จึงจะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเป็นศูนย์กลางในการสร้างจิตสำนึกในวิถีชีวิตชาวบ้าน การเป็นส่วนกลางการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมกิจกรรมชุมชนและศาสนา เช่น เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม พิธีกรรม หรือการสร้างสิ่งก่อสร้างทั้งภายในวัดและพื้นที่สาธารณะ เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เป็นสถานที่ถ่ายทอดจิตสำนึกอันดีให้กับท้องถิ่น โดยการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลา

องค์ความรู้ที่ได้รับ

องค์ความรู้พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการสร้างจิตสำนึก ร่วมของคนในท้องถิ่นโดยมีศูนย์กลางคือวัดหรือพระพุทธรูปศาสนา หรือวัดโดยผ่านพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอด และถ่ายทอดให้คนคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น เกิดความร่วมมือ “สื่อสาร” กับประชาชนในชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีพลังให้คนในท้องถิ่นเห็นถึงต้นตอและตัวตนของตัวเอง จึงสามารถตอบคำถามได้ว่าเขาคือใครในวันนี้ มีที่มาเป็นอย่างไร และจะก้าวเดินไปข้างหน้าบนพื้นฐานอะไร ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะดังกล่าวจะทำให้เกิดสำนึกประวัติศาสตร์แบบใหม่ สำนึกได้ว่าประวัติศาสตร์แห่งชาติไม่ใช่ประวัติศาสตร์ของศูนย์กลางที่เมืองหลวงหรือประวัติของบุคคลสำคัญเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงประวัติศาสตร์ของผู้คนตาม “ท้องถิ่น” ต่าง ๆ อันหลากหลายที่หลอมรวมกันจากอดีตจนกลายเป็น “ชาติไทย” ในปัจจุบัน ประชาชนในท้องถิ่นมีความสำคัญและมีบทบาทในประวัติศาสตร์แห่งชาติ ชาวบ้านจึงมิใช่ผู้ต่ำต้อย สิ้นไร้ไม้ตอก ไม่ได้เป็นเบี้ยล่างที่ถูกกระทำเพียงอย่างเดียว หากเป็นมนุษย์ที่มีความสามารถและมีภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่สืบทอดส่งสมกันมาเป็นเวลานาน บรรพบุรุษของเขาจึงเป็นส่วนหนึ่งและเป็นผู้กำหนดหรือผู้กระทำในประวัติศาสตร์แห่งชาติด้วย สำนึกประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้จะทำให้ผู้คนรับรู้ว่าคุณค่าตนเองมีดีดี ปัจจุบัน และอนาคต รู้จุดอ่อนจุดแข็ง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้คนไม่ดูถูกตัวเอง แต่กลับเกิดความภูมิใจในการต่อสู้ของบรรพบุรุษ การรื้อฟื้นสำนึกประวัติศาสตร์ที่เป็นความทรงจำร่วมของชุมชนขึ้นมาจะทำให้เกิดสายสัมพันธ์ที่โยงใยให้คนในท้องถิ่นพร้อมที่จะปกป้องรักษาชุมชน อันหมายถึงทรัพยากรและภูมิปัญญาต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้คือ “สมบัติชุมชน” ที่พวกเขามีสิทธิ์และเป็นเจ้าของสืบทอดกันมา

เอกสารอ้างอิง

- ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. (2548). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. ขอนแก่น. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธิดา สารระยา. (2529). *ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ.
- ยงยุทธ ชูแว่น. (2553). *การศึกษาผลการเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นด้วยกิจกรรมโครงการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ยุพาพร รุ่งงาม. (2545). *การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2530). ข้อมูลใหม่ ข้อคิดใหม่เกี่ยวกับอีสาน. *วารสารเมืองโบราณ*. 13(4): 178-208; ตุลาคม-ธันวาคม.
- _____. (2551). *พิพิธภัณฑสถานและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: มุลนิธิ เล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- _____. (2557). *ปฏิบัติการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. วลัยลักษณ์ทรงศิริ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: มุลนิธิ เล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- สุนทรชัย ขอบยศ. (2562). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนารากฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*. 115-138; พฤษภาคม - สิงหาคม 2562.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. (2522). *สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, เล่มที่ 21, 2545.
- เสรี พงศ์พิศ. (2536). *คืนสู่รากเหง้าทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เทียนวรรณ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2545). *วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มิติของพลังที่สร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.